

Silja-Elisa Kujala

**MAAILMAN TÄRKEIN
SOSIAALIHUOLTOKYSYMYS**
Sosiaalityö ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Helmikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Silja-Elisa Kujala: Maailman tärkein sosiaalihuoltokysymys – Sosiaalityö ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Kandidaatin tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Helmikuu 2021

Ilmastonmuutos on yksi keskeisimmistä käsillä olevista globaaleista haasteista. Ilmastonmuutosta ei voida estää, joten ainoa vaihtoehto on sen hillitseminen ja uusiin olosuhteisiin sopeutuminen. Ilmastonmuutoksen aikaansaamat vaikutukset esimerkiksi toimeentuloon ja turvallisuuteen vaikuttavat hyvinvointiimme ja liittyvät siten vahvasti myös sosiaalityöhön. Ilmastonmuutoskeskustelussa sosiaalinen näkökulma on jäänyt luonnontieteellisen ja teknisen näkökulman varjoon.

Kandidaattitutkielman tarkoituksena on selvittää sosiaalityön keinoja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen. Lähtökohtana on ilmastonmuutoksen tunnistaminen vakavana eksistentiaalisena kriisinä, joka on uhka paitsi hyvinvointillemme myös koko ihmiskunnan olemassaololle. Tutkielman teoreettisena viitekehystenä toimii ekososiaalisen sosiaalityön näkökulma. Tutkimus on toteutettu laadullisena review-tutkimuksena eli kirjallisuuskatsauksena, jossa tarkastellaan yhdeksää kansainvälistä sosiaalityön alaan liittyvää tutkimusartikkelia. Aineiston analyysi pohjautuu sisällönanalyysiin, jossa jäsennetään sosiaalityön erilaisia keinoja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen.

Tutkimustulosten perusteella sosiaalityöllä on osaltaan keskeinen merkitys ja repertuaarissaan useita tapoja vastata ilmastonmuutokseen sopeutumisen haasteeseen. Sosiaalityö voi osallistua ilmastonmuutokseen sopeutumiseen asiakastyön, rakenteellisen sosiaalityön ja globaalin sosiaalityön keinoja hyödyntäen. Asiakastyön näkökulmasta sosiaalityön tarjoamia sopeutumiskeinoja ovat muutostyössä tukeminen, yhteisöjen tukeminen sopeutumisessa sekä resilienssin lisääminen. Rakenteellisen sosiaalityön keinoja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ovat poliittinen vaikuttaminen sekä eri tieteenalojen välisen yhteistyön rakentaminen. Globaalin sosiaalityön näkökulmasta muuttuvaan ilmastoon sopeutumisessa tulee huomioida ruokaturva, olemassa olevat haavoittuvuudet sekä kansainvälisen ilmastopolitiikan tekemiseen osallistuminen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalityön tulisi ottaa entistä aktiivisemmin paikkansa ilmastonmuutokseen sopeutumistyössä, sillä keinoja on tarjolla. Sosiaalityö voi ilmastonmuutokseen sopeutumistoimissa hyödyntää vahvaa muutostyön osaamistaan ja vaatia siirtymistä kohti sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskuntarakennetta rakentaen kohtuullista ja hyvää elämää kaikille sekä paikallisella että globaalilla tasolla.

Avainsanat: ekososiaalinen sosiaalityö, ilmastonmuutos, sopeutuminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 EKOSOSIAALINEN SOSIAALITYÖ SOPEUTUMISEN LÄHTÖKOHTANA	6
2.1 Ekososiaalisen sosiaalityön lähtökohtia	6
2.2 Ekokriittinen ja systeemiteoreettinen lähestymistapa sekä ekososiaalinen siirtymä	8
2.3 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sosiaalityö	10
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1 Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoite ja menetelmä	14
3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka	14
3.3 Tutkimusaineiston analyysi	16
4 KOLME NÄKÖKULMAA ILMASTONMUUTOKSEEN SOPEUTUMISEEN	19
4.1 Ammatillisen sosiaalityön näkökulma	19
4.2 Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma	21
4.3 Globaalin sosiaalityön näkökulma	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	26
LÄHTEET	29

LIITTEET

Liite 1. Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto

Liite 2. Analyysin tulokset taulukoituna

1 JOHDANTO

Ilmastonmuutos on merkittävin ajankohtainen ympäristöongelma, jonka vaikutukset ovat jo näkyvissä, ja tulevat lisääntymään tulevaisuudessa (IPCC 2018). Ilmaston väistämättömään muutokseen johtavat ihmiskunnan toiminta ja fossiilisten polttoaineiden käyttö (Virtanen 2011, 19). Suomen kontekstissa ilmastonmuutos heijastuu esimerkiksi sääolosuhteisiin ja ruokaturvaan sekä edelleen toimeentuloon, turvallisuuteen ja talouteen (Mayer ym. 2020, 37). Ilmastonmuutosta ei voida pysäyttää ja paluuta vakaisiin esiteollisen ajan ilmasto-olosuhteisiin ei ole. Ilmastonmuutos saa aikaan ekologisia, taloudellisia, teknologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia muutoksia. Siihen sopeutuminen on kulttuurinen ja sosiaalinen haaste, johon voi pyrkiä vaikuttamaan ilmasto lämmittävää inhimillistä toimintaa suitsemalla. (Ranta-Tyrkkö 2018.) Ilmastonmuutoksessa on kyse ihmisten nykyisyydestä ja tulevaisuudesta, eikä ainoastaan maailman ekologisesta tilasta. Luonnontieteellis-tekninen tieto ei yksistään riitä ilmastonmuutosongelmaan tartuttaessa, joten sosiaali- ja terveysalojen asiantuntemusta tarvitaan mukaan toimintaan ja keskusteluun. (Kohl 2011, 205.) Tutkielmassa tutkin sosiaalityön ja ilmastonmuutoksen suhdetta erityisesti sopeutumisen eli toimien, joilla hillitään mahdollista syntyvää haittaa tai hyödynnetään suotuisia mahdollisuuksia (IPCC 2014) näkökulmasta. Vastaan tutkimuskysymykseen: *”Mikä merkitys sosiaalityöllä on ilmastonmuutokseen sopeutumisessa?”*.

Ammatillinen sosiaalityö on länsimaissa yhä tiukemmin kiinni palvelujärjestelmässä. Sosiaalityön tehtävänkuva rajautuu siinä mm. yksilötyöhön, eikä rakenteellisesti vaikuttavalle työlle, jossa puututtaisiin ongelmien syihin ja ratkaisuihin, ole tilaa. Sosiaalityö ja -huolto on siis etäännyntynyt kokonaisvaltaisesta kansalaisten elinolojen huolehtimisesta. Sosiaalityö ajautuu pahimmillaan ristiriitaan oman yhteiskunnallisen identiteetin ja funktion suhteen, koska taloudellisen edun tavoittelu ja sen hallitsevuus paikallisten palveluiden arvojärjestelmässä korostuvat. (Matthies & Närhi 2014, 98—99.) Sosiaalityö tarvitsee selkeitä välineitä ottaa kantaa niin sosiaalisiin kuin fyysisiin elinoloihin paitsi ennalta ehkäisevästä myös rakenteellisesta näkökulmasta (Matthies & Närhi 2014, 101). Pysin kirjallisuuskatsauksen avulla tuomaan esiin erilaisia sosiaalityön työvälineitä ja tulokulmia ilmastonmuutokseen sopeutumiseen. Sopeutuminen on noussut viime vuosina ilmastonmuutoksen hillinnän rinnalle merkittäväksi osaksi ilmastopolitiikkaa (Ruuhela 2010, 54). Kiinnostuin sosiaalityön ilmastonmuutokseen sopeutumisen näkökulmasta törmättyäni muutaman vuoden takaisessa sosiaalialan

ammattilehti Talentiassa (1/2017) olleeseen juttuun, jossa peräänkuulutettiin ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelman laatimista.

Tutkielmani sijoittuu osaksi laajempaa, hyvin ajankohtaista ilmastokeskustelua. Sosiaalityöhön tämä linkittyy muun muassa Sosiaalityön yliopistoverkoston tiedeblogissa (ks. Harrikari ym. 2020; Juhila 2020) ja Globaali sosiaalityö -blogissa (ks. Kaartinen 2020) vuoden 2020 alkupuolella käydyn keskustelun kautta. Näissä keskusteluissa pohditaan ilmastonmuutoksen mukana syntyvää sosiaalityön paradigman muutostarvetta. Sosiaalityön suhteesta ilmastonmuutokseen on keskusteltu myös esimerkiksi vuoden 2019 Sosiaalityön tutkimuksen päivillä ja Terveysosiaalityön päivillä 2021. Kansainvälisesti sosiaalityön tutkimusta tehneet kirjoittajat, kuten Peeters (2012) ja Gray (2012) pitävät ainoana mahdollisuutena yhteiskunnan radikaalia ekososiaalista muutosta, koska yksittäisuudistusten kykyyn suojella ihmiskuntaa ympäristökriiseiltä ei uskota (Matthies & Närhi 2014, 101). Tämä keskustelu yhdistyy myös tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen, joka muodostuu ekososiaalisesta lähestymistavasta sosiaalityöhön. (ks. esim. Dominelli 2012; Gray ym. 2013; Närhi & Matthies 2014.)

Yhteiskunnallisen ajankohtaisuutensa vuoksi sekä tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta tarve tutkimukselleni on vahva. Sosiaalityön alalla ilmastokeskustelua on käyty Suomessa verrattain vähän ja se on lähinnä muutaman tutkijan käsissä. Ilmastonmuutoksen aikaansaama ekologinen kriisi on myös sosiaalityön kriisi ja sosiaalityön tarjoamille ratkaisulle on oma paikkansa. (Matthies & Närhi 2018, 6.) Johanna Kohl (2011) pohtii retorisella tasolla ilmastonmuutoksen sosiaaliin vaikutuksiin liittyen sitä pitääkö sosiaali- ja terveysalan vähien resurssien riittää myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen tukemiseen? Hän esittää kysymyksen siitä, missä vaiheessa ilmastonmuutos tekee ihmisestä sosiaalitoimen asiakkaan? Entä onko ilmastovaikutusten oltava suoria vai riittävätkö epäsuorat vaikutukset? (Kohl 2011, 206.) Tällaista keskustelua on mielestäni kiinnostavaa ja tarpeellista käydä sosiaalityön kontekstissa. Näen, että sosiaalityöllä on paljon annettavaa ja osaamista sopeutumiskeskusteluun, jossa tarvitaan paitsi kriittisyyttä myös ennakkoluulotonta uskallusta muutoksen saavuttamiseksi. Ilmastonmuutos on aiheena tulen palava, joka käy ilmi esimerkiksi hallitusten välisen ilmastonmuutospaneelin IPCC:n raporteista (IPCC 2014; IPCC 2018). Ilmastonmuutosta ei voida estää, joten meidän tulee pystyä sopeutumaan jo tapahtuneeseen ja edelleen tapahtuvaan muutokseen (IPCC 2018).

2 EKOSOSIAALINEN SOSIAALITYÖ SOPEUTUMISEN LÄHTÖKOHTANA

2.1 Ekososiaalisen sosiaalityön lähtökohtia

Sosiaalityö nähdään usein käytännönläheisenä ammattina, jossa tarkastellaan ihmistä sosiaalisessa ympäristössään (Peeters 2012, 287; Dominelli 2012, 18). Kansainvälisen sosiaalityön koulutusjärjestön IASSW:n määritelmän mukaan sosiaalityön avulla vahvistetaan olosuhteita, jotka edistävät hyvinvointia, yhteisöjen toimivuutta ja yksilön toimintakykyä. Sosiaalityö on ihmisten selviytymistä tukevaa kokonaisvaltaista muutostyötä, jossa painottuu myös yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet ja kollektiivinen vastuu sekä paitsi ihmisten myös rakenteiden parissa työskentely. (IASSW 2005.) Valtavirtasosiaalityö ja sosiaalityön käytäntö eivät ole keskittyneet ympäristönäkökohtiin tai ekologiseen kestävyYTEEN, eikä ekologisia huolenaiheita pidetäkään ammattiin luontaisesti kuuluvina osina (Peeters 2012, 287). Kuitenkin ympäristökysymyksien huomioiminen myös käytännön sosiaalityön harjoittamisessa on tärkeää sosiaalityölle sen aseman säilyttämiseksi nyky-yhteiskunnassa (Dominelli 2012, 19). Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ensisijaiset vaikutukset kohdentuvat perustarpeisiin, kuten ruoan saatavuuteen, terveydentilaan ja hyvinvointiin (Kohl 2011, 206).

Tutkielmani ydinajatuksena on sosiaalisen näkökulman ja inhimillisen hyvinvoinnin huomioiminen ilmastokeskustelussa ja -toimissa. Ympäristöongelmien sosiaaliset ulottuvuudet ilmastonmuutoksen torjunnassa ovat jääneet usein perinteisten luonnontieteellisten näkökulmien varjoon, huolimatta ekologisten ja sosiaalisten ongelmien päällekkäisyydestä ja yhteneväisyydestä. Sosiaalityön on kehitettävä teoreettinen kehyksensä kattamaan sosiaalisen ympäristön lisäksi myös ekologinen ympäristö. (Peeters 2012, 287.) Maapallon resurssien epätasaisesta jakautumisesta juurtuvat sosiaaliset ongelmat vaativat ratkaisuksi kokonaisvaltaisen sosiaalityön lähestymistavan, joka käsittelee paitsi henkilökohtaisia sosiaalisia haasteita myös rakenteellisia ongelmia (Dominelli 2012, 24).

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu sosiaalityön ekososiaalisesta lähestymistavasta. Ekososiaalinen lähestymistapa on yksi keino jäsentää sosiaalityön ja ympäristön suhdetta. Käsitteenä ekososiaalinen sosiaalityö viittaa sosiaalityön erilaisiin

keskusteluihin ja traditioihin, jotka yhdistävät ekologisia ja sosiaalisia näkökulmia. Sosiaalityön alalla puhutaan kansainvälisesti ekososiaalisesta, ekologisesta, vihreästä sosiaalityöstä tai ympäristösosiaalityöstä, näitä käsitteitä rinnakkain ja sekaisin käyttäen. (Matthies & Närhi 2014, 87—88.) Ekososiaalisen sosiaalityön käsite on suomeksi käsitteistä vakiintunein.

Voidaan ajatella, että ympäristö on ollut olennainen osa sosiaalityön käytäntöä jo sen varhaisista vaiheista lähtien, vaikka käsitteet ovatkin olleet ennen erilaisia. Sosiaalityö kehittyi vastaamaan teollistuvien länsimaisten yhteiskuntien sekä kapitalistisen taloudellisen tuotannon ja kasvun muotojen synnyttämiin sosiaalisiin tarpeisiin ja seurauksiin. (Närhi & Matthies 2001, 18—19; Närhi & Matthies 2016, 22.) Ympäristöön liittyvä ajattelu sosiaalityössä voidaan jakaa Mary Richmondin ja Jane Addamsin edustamiin käytäntöihin ja käsitteellistämistapoihin. Molemmat sosiaalityön pioneerit korostivat ympäristön merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Richmond korosti sosiaalisten verkostojen ja vuorovaikutuksen merkitystä, jolloin painopiste oli sosiaalisessa ympäristössä, tästä kehittyi ”ihminen ympäristössä” ajattelu. Addams käsitti ympäristön hieman laajemmin ns. kaupunkiympäristönä sisällyttäen siihen sosiaalisen ympäristön lisäksi myös mm. fyysisen ja rakennetun ympäristön sekä palvelut. (Närhi & Matthies 2001, 18; Peeters 2012, 288.) Vaikka ”koville” luonnontieteille annettiinkin enemmän painoarvoa 1950- ja 1960-luvuilla, niin uudet ympäristötietoisuuden muodot kehittyivät niistä huolimatta. Ekososiaalisen sosiaalityön kaksi teoreettista pääsuuntausta ovat olleet 1970-luvulta alkaen systeemitoreettinen ja ekokriittinen lähestymistapa. (Närhi & Matthies 2001, 19; Närhi & Matthies 2016, 26.)

Ekososiaalinen viitekehys on yläkäsite, jonka alla voidaan tutkia elinympäristön ja ihmisen välistä suhdetta sekä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden kysymyksiä sosiaalityössä. Ekososiaalinen lähestymistapa voidaan jakaa ekokriittiseen ja systeemitoreettiseen suuntaukseen. Näiden ero liittyy radikaalisuuden asteeseen ja ympäristökysymyksen asemaan suuntauksessa. (Matthies & Närhi 2014, 91; Närhi 2015, 323.) Olen kiinnostunut nykyisen talousjärjestelmän kritiikistä ja rakenteellisten keinojen painottamisesta osana ilmastonmuutoskeskustelua, sillä talouskasvu ei takaa hyvinvointia ja sen tasaista jakautumista (Porter ym. 2017, 10) ja samalla varallisuus keskittyy entistä voimakkaammin sekä Suomessa että koko maailmassa (Kantola & Kuusela 2019, 14). Talousjärjestelmän kritiikki kohdistuu myös vallan keskittymiseen monikansallisiin suuryrityksiin, mikä kaventaa demokraattista päätöksentekoa (esim. Patomäki 2003, 348). Tutkielma linkittyy erityisesti ekokriittiseen lähestymistapaan, joka

kritisoi taloudellista kasvua hinnalla millä hyvänsä. Nykyinen kapitalistinen talousjärjestelmä ei todennäköisesti onnistu selviämään ilmastonmuutoksen kaltaisesta haasteesta (Järvensivu ym. 2018, 3). Ekokriittinen ajattelu näkyy tutkielmassa muun muassa rakenteellisen sosiaalityön ja poliittisen vaikuttamisen näkökulmien pohdintana. Työssä tuodaan esiin myös ekososiaalisen transformaation tai yhteiskuntasiirtymän käsitettä.

2.2 Ekokriittinen ja systeemiteoreettinen lähestymistapa sekä ekososiaalinen siirtymä

Ekokriittinen lähestymistapa kyseenalaistaa luonnon ja ihmisten voimavarojen hyväksikäyttöön taloudellisen voiton saamiseksi perustuvan uusliberalistisen talous- ja yhteiskuntamallin, joka tavoittelee jatkuvaa taloudellista kasvua (Dominelli 2012, 56; Matthies & Närhi 2014, 91). Ekokriittisen lähestymistavan juuret sosiaalityön alalla yhdistyvät 1970- ja 1980-luvuilla alkunsa saaneeseen ekologiseen liikkeeseen ja modernin yhteiskunnan ekologiseen kriisiin (Matthies & Närhi 2014, 92). Sosiaalipolitiikasta tuttu sosiaalinen kysymys laajentui ekososiaalisesti kysymykseksi ekologisen tietoisuuden lisääntymisen myötä. Sekä sosiaaliset että ympäristöongelmat ruvettiin näkemään osana nyky-yhteiskunnan haastetta. (Matthies & Närhi 2014, 92; Närhi 2015, 323.) Ekokriittinen lähestymistapa peräänkuuluttaa yksilövalintojen lisäksi yhteiskunnallisten rakenteiden muutosta. Sosiaalityöltä vaaditaan siis reflektiota paitsi oman toiminnan myös luontosuhteen ja yhteiskunnan kehityssuunnan osalta. Ekokriittinen näkökulma kritisoi sosiaalityön valtavirtaa asettumisesta teknistaloudellisen ja byrokraattiprofessionaalisen järjestelmän osaksi. (Matthies & Närhi 2014, 93; Närhi 2015, 324; Dominelli 2012, 56.)

Ekososiaalisen viitekehyksen toinen pääsuuntaus systeemiteoreettinen lähestymistapa painottaa sosiaalisen ympäristön merkitystä yksilön kasvun ja hyvinvoinnin viitekehyksenä sekä sosiaalityön interventioissa painottuvaa läpileikkaavaa systeemistä ajattelua. Systeeminen näkökulma auttaa sosiaalityöntekijää asiakkaan elinympäristön ja hyvinvoinnin välisiin suhteisiin liittyvien ongelmien, haasteiden ja resurssien havaitsemisessa. (Matthies & Närhi 2014, 92; Peeters 2012, 288.) Muiden systeemiteorioiden tapaan, tämä lähestymistapa ei erittele tai ota kantaa ympäristön ja yksilön välisen häiriön aiheuttajaan vaan pyrkii hakemaan tasapainoa niiden välille. Sosiaalityön tehtävä on siis sopeuttaa ihmisiä vallitsevaan sosiaaliseen ympäristöön ja tämän muutoksiin. (Närhi 2015, 323.) Suuntausta kritisoidaan siitä, ettei se huomioi

elinympäristöä ja luontoa osana toimintaa. Jos ihmisen tehtäväksi jää sopeutuminen olemassa olevaan ympäristöön ja sen muutoksiin, ei tällaisen ajattelun avulla voida kritiikin mukaan uskottavasti keskustella kantaaottavasti globaaleista ympäristökysymyksistä. Nopeasti ajateltuna tämä systeemiteoreettisen lähestymistavan tarjoama sopeutumisen näkökulma linkittyisi tutkielmani aiheeseen. Systeemiteoreettisen suuntauksen saaman kritiikin mukaisesti näen luonnon ja elinympäristön sivuuttamisen kuitenkin ongelmallisena ja tyypistävän ekososiaalisen sosiaalityön systeemiteoreettista lähestymistapaa. Suuntauksen kritiikki näkee systeemisen näkökulman neutraalina, jossa sosiaalityön ja ympäristökysymysten välisiä kysymyksiä ei katsota poliittisina kysymyksinä. (Matthies & Närhi 2014, 92.)

Viimeisten vuosikymmenten aikana on ollut nähtävillä pyrkimys yhdistää nämä kaksi ekososiaalisen sosiaalityön suuntausta. Keskustelu on painottunut enemmän ekokriittiseen näkökulmaan, eikä ekososiaalisessa sosiaalityössä systeemiteoreettinen suuntaus ole ollut niin vahvasti pinnalla. (Matthies & Närhi 2014, 93.) Kansainvälisestä ekososiaalisesta keskustelusta voidaan havaita vaatimus ekososiaalisen tai ekokriittisen paradigman muutoksen tarpeelle sosiaalityössä. Ymmärrys ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta on keskeinen; ihminen ja siten myös sosiaalityö ovat osa luontoa. Ihmistoiminnan globaalit muutokset ja vaikutukset tulisi ottaa vakavasti etsien ratkaisuja paikallisesti ja pyrkien löytämään paikallisyhteisöistä resilienssiä, uudistumis- ja sopeutumiskykyä. Sosiaalityön moderni ajatteluun tulisi sisältyä ajatus ekologisesta oikeudenmukaisuudesta, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien rinnalla. (Närhi 2015, 324; Ranta-Tyrkkö 2018.)

Sosiaalityön rooli kestävän kehityksen konkreettisten yhteiskuntamallien tieteidenvälisessä etsinnässä on korostunut kansainvälisessä keskustelussa (Matthies & Närhi 2014, 101). Ilmastokriisi on sosiaalsekologinen kriisi ja sen ratkaisemiseksi tarvitaan kaikkia elämän ulottuvuuksia koskettavaa sosiaalista siirtymistä kestäväan yhteiskuntaan. Sosiaalityö ei voi paeta tätä prosessia. (Peeters 2012, 287.) Ekososiaalinen sosiaalityö avaa uuden viitekehyksen, joka vaatii siirtymistä kohti ympäristökeskeistä, orgaanista ja holistista ymmärrystä sekä kestävämpää yhteiskuntaa. Muutos, jossa valtavirtasosiaalityö siirtyy ympäristökysymysten tarkastelemisessa kattavan ekososiaalisen lähestymistavan omaksumiseen, voi kestää vuosia. Uuden ajattelutavan täysimääräinen käyttöönotto voi viedä vielä kauemmin, kun huomioi länsimaisten hallitusten ja yritysten poliittisen ja taloudellisen vastarinnan. (Gray

ym. 2013, 304.) Aikaa ilmastonmuutokseen reagoimiseen ei kuitenkaan ole vuosikausia, jos maapallon lämpötilan nousu halutaan rajata 1,5 asteeseen (IPCC 2018).

Tällaisesta sosiaalisesta siirtymästä kestävämpään yhteiskuntamalliin puhutaan ekososiaalisen yhteiskunnallisen transformaation käsitteellä. Siirtymässä keskeistä on taloudellinen ja poliittinen yhteiskuntamalli, joka on irrotettu jatkuvan taloudellisen kasvun vaateesta. Ekososiaalinen transformatio on monitieteinen prosessi ja se perustuu kestävän kehityksen ajattelusta tuttuun ympäristön, talouden ja sosiaalisten ulottuvuuksien tasapainoon. (Matthies & Närhi 2014, 101; Peeters 2012, 293.) Suomessa vastaavanlaista sosiaalista siirtymää kohti kestävää yhteiskuntaa on tuonut julkiseen keskusteluun esimerkiksi BIOS-tutkimusyksikkö. BIOS on Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva riippumaton, monitieteinen tutkimusyksikkö. He puhuvat ekologisen jälleenrakennuksen termistä, millä tarkoitetaan eko- ja ympäristökriisiin vastaamista yhteiskunnan tasolla mittavilla ja nopeilla toimenpiteillä, joiden avulla päästään eroon fossiilisten polttoaineiden massiivisesta käytöstä. Ekologisen jälleenrakennuksen päätavoitteena on ilmastonmuutoksen ja muiden ekologisten kriisien pahimpien seurauksien välttäminen kuitenkin samalla parantaen yhteiskunnan demokraattisia käytäntöjä, kansalaisten hyvinvointia ja kulttuurista rikkautta. (BIOS 2019a.) Tavoitteena on saavuttaa ekologinen kestävyys ihmisten hyvinvoinnista tinkimättä.

Siirtyminen kestävään yhteiskuntaan vaatii muutoksia yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla ekologisella, teknologisella, taloudellisella, sosiaalisella, poliittisella sekä institutionaalisella tasolla. Sen toteuttamiseksi tarvitaan myös rinnakkainen muutos yhteiskunnan järjestelmissä kuten energian tuotannossa, kulutuksessa, raha- ja liikennejärjestelmissä, elintarviketuotannossa ja -jakelussa sekä työ- ja hoivajärjestelmien uudelleenorganisointi. (Peeters 2012, 290.) Sosiaalisen siirtymän tai transformaation monimutkaisuus edellyttää toimia eri tasoilla. Sosiaalityön tulee varmistaa ihmisten ja yhteisöjen riittävä resilienssi suhteessa mahdolliseen sosiaaliseen transformatioon parantamalla muutosvalmiutta ja rakentamalla sosiaalista pääomaa. (Peeters 2012, 295; Gray ym. 2013, 4.)

2.3 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sosiaalityö

Ilmastonmuutoksella tarkoitetaan ihmiskunnan aikaansaamaa muutosta ilman ja veden lämpötiloissa tietyllä aikavälillä (IPCC 2018). Ilmastonmuutos on yksi nyky-yhteiskuntamme keskeisimmistä haasteista. Maapallon ilmasto muuttuu ihmisen

toiminnasta syntyvien kasvihuonekaasu- tai hiilipäästöjen seurauksena, joita vapautuu fossiilisten polttoaineiden polttamisen vuoksi maapallon ilmakehään. (Dominelli 2012, 164—165.) Talouskasvu ja väestönkasvu lisäävät fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja edelleen hiilidioksidipäästöjen syntymistä. Ilmastonmuutoksen myötä syntyy riskejä, kuten luonnonkatastrofit, työttömyys ja pakkomuutto. (IPCC 2014.) Ilmastonmuutoksen vaikutukset luontoon sekä ihmisiin eri maissa, eri alueilla ja eri sukupolville ovat ja tulevat olemaan hyvin erilaisia (Virtanen 2011, 30). Suomessa tehtävää sosiaalityötä ilmastonmuutoksen vaikutukset koskettavat esimerkiksi sään ääriolosuhteiden ja ruokaturvan heikkenemisen kannalta. Ilmastonmuutos vaikuttaa hyvinvointiin epäsuorasti muun muassa toimeentulon muutosten, turvallisuuden tunteen heikkenemisen, taloudellisen taantuman, pakolaisuuden ja poliittisen epävakaisuuden kautta. Nämä vaikutukset kohdistuvat etenkin fyysisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti haavoittuvammassa asemassa oleviin ihmisiin, kuten maahanmuuttajiin, lapsiin, vammaisiin ja sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleviin. Ilmastonmuutoksesta mahdollisesti aiheutuva yhteiskunnan poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen epävakaus heikentää heidän asemaansa ja heidän mahdollisuutensa varautua muutoksiin ovat heikkomat (Mayer ym. 2020, 37; Ruosteenoja 2011, 108.) Ilmastonmuutos lisää painetta siirtyä kestävämpään elämäntapaan. Tämä koettelee paineensietokykyä, mikä ei ole ongelmattonta kaikille, etenkin heikommassa asemassa oleville ihmisille. (Kettunen 2017.)

Ilmastonmuutoksen hidastamiseen tähtäävän Pariisin ilmastopimuksen (2015) osapuolet, myös Suomi, ovat tunnustaneet ilmastonmuutoksen olevan ihmiskunnan yhteinen huolenaihe. Ilmastonmuutoksen torjumisessa maiden on kunnioitettava, edistettävä ja otettava huomioon ihmisoikeuksia koskevat velvoitteensa. (Pariisin sopimus 2015.) Kansainvälinen sosiaalityöntekijöiden federaatio IFSW kehottaa globalisaatiota ja ympäristöä koskevassa julkilausumassaan sosiaalityöntekijöitä muun muassa tunnustamaan ympäristön merkityksen, kehittämään ympäristövastuuta ja ympäristöstä huolehtimista sosiaalityön käytännössä ja johtamisessa. Yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa, asianajotaitojen (advocacy) sekä strategioiden kehittäminen paremman ympäristön puolesta sekä sen varmistaminen, että ympäristö- ja ilmastoasioiden käsittely lisääntyy sosiaalityön koulutuksessa sisältyvät myös julkilausumaan. (IFSW 2014.)

Resilienssin käsite kuvaa yhteiskunnan tai yhteisöjen kykyä ennakoida, sopeutua sekä toipua tehokkaasti kriiseistä ja niiden vaikutuksista. Se viittaa myös palautumiskykyyn ja

joustavuuteen. Resilienssi sisältää myös olennaisten perusrakenteiden ja -toimintojen säilyttämisen varmistamisen. (IPCC 2012, 3.) Ihmisyhteisöjen ilmastosopeutumisen tavoitteena on lisätä niiden resilienssiä ilmastonmuutoksen vaikutuksille tai vähentää maiden, alueiden ja yhteisöjen haavoittuvuutta. Tärkeänä nähdään etenkin ennakoivat ja estävät toimenpiteet. (Kohl 2011, 197.)

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen voidaan nähdä sopeutumisprosessina todelliseen tai odotettuun ilmastoon ja sen vaikutuksiin. Sopeutumisen avulla pyritään hillitsemään tai välttämään mahdollista syntyvää haittaa tai hyödyntämään hyödyllisiä mahdollisuuksia. Ihmistoiminta voi myös helpottaa sopeutumista odotettuun ilmastoon ja sen vaikutuksiin. Sopeutumis suunnitelmat keskittyvät ilmastonmuutoksen pitkäaikaisiin vaikutuksiin ja strategiat rakentuvat sietokyvyn kasvattamisen ympärille. (Kohl 2011, 197; IPCC 2014.) Suomen ilmastolain (609/2015) määritelmän mukaan ilmastonmuutokseen sopeutumisella tarkoitetaan ilmastonmuutokseen sekä sen vaikutuksiin mukautumiseen ja varautumiseen tarkoitettuja toimia ja siihen liittyvistä vaikutuksista hyötymiseen pyrkiviä toimia (Ilmastolaki 609/2015, 5§). Ilmastonmuutokseen sopeutuminen voidaan siis nähdä moniulotteisena ilmiönä, joka edellyttää ymmärrystä ja tietoa sekä ilmastonmuutoksen aiheuttamista suorista ja epäsuorista vaikutuksista myös itse sopeutumis- tai hillitsemistoimien vaikutuksista (Kohl 2011, 197).

Ihmisten aikaansaamaan ilmastonmuutokseen tulee reagoida yhdistämällä sen hillintä ja sopeutuminen toisiinsa. Sopeutuminen on välttämätöntä ilmastonmuutoksen kannalta, sillä massiivisetkaan kasvihuonekaasujen vähentämistoimet eivät poista kaikkia ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Ilman hillintää taas ilmastonmuutos voimistuu ja jatkuu, mikä voi johtaa katastrofaalisiin seurauksiin, jos maapallon keskilämpötila nousee useita asteita. (Virtanen 2011, 33.) Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen hillitseminen edellyttävät yksilöiltä, instituutioilta ja hallituksilta uudenlaisia asenteita, arvoja ja arkipäivän käytäntöjä. Ihmiskunta on tälläkin hetkellä sopeutunut elämään maapallolla hyvin erilaisissa ilmastoissa ja pystyy kyllä sopeutumaan muuttuvaan ilmastoon. Ilmastonmuutos ja ilmastopolitiikka vaikuttavat yhteiskunnan hyvinvointiin esimerkiksi liiketoimintaan ja eri alojen työllisyyteen johtuvien vaikutusten kautta. Ilmastonmuutoksen globaalit vaikutukset heijastuvat nopeasti Suomeen, toisaalta uudet ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvät teknologiat tuovat liiketoimintamahdollisuuksia, mikä edellyttää ennakkoluulotonta asennetta ja innovaatioiden kehittämistä. (Ruuhela 2010, 58; Virtanen 2011, 38.)

Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen kytkeytyy sosiaalisia, yhteisöllisiä ja hyvinvointiin liittyviä seurauksia, kuten työllisyyteen ja elinkeinon liittyvät kysymykset (Kohl 2011, 199). On tärkeää ottaa huomioon ilmastonmuutokseen sopeutuminen sosiaalisen kehityksen kannalta ja varmistaa, että yksilöiden ja yhteisöjen valmiuksien ja voimavarojen rakentaminen sekä tukea paikalliseen ympäristöön sopivaa sopeutumista (Drolet & Sampson 2017, 63—64). Ilmastonmuutos on globaali haaste, sen hillintä ja siihen sopeutuminen kuuluvat meidän kaikkien arkeen. Sosiaalialan toimijoiden rooli ilmastonmuutokseen liittyvien asenteiden, toimintatapojen ja arjen toimintojen muuttuessa on olennainen (Kohl 2011, 204). Sopeutuminen auttaa pyrkimyksessä varmistaa esimerkiksi sosiaalipalveluiden järjestäminen ilmastonmuutoksen vaikutuksista huolimatta tehokkaasti ja kestävästi (Evans ym. 2012, 749).

Vuonna 2014 julkaistun Suomen kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 päämääränä on varmistaa yhteiskunnan kyky hallita ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä ja sopeutua ilmastossa tapahtuviin muutoksiin. Sopeutumissuunnitelmalla toimeenpannaan kansallisesti Euroopan unionin sopeutumisstrategiaa. Tavoitteena on, että sopeutuminen on toimialakohtaista ja sisältyy osaksi toimialojen normaalia suunnittelua ja toimintaa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2014.) Kansallista ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaa koskevan väliarvion, joka valmistui keväällä 2019, perusteella sosiaali- ja terveysministeriön toimialat, sosiaalityö mukaan lukien, ovat muista aloissa jäljellä (Mayer ym. 2020, 19).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoite ja menetelmä

Tutkimukseni on laadullinen review-tutkimus eli kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastelen sosiaalityön keinoja sopeutua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Tutkimuskysymykseni on: *Mikä merkitys sosiaalityöllä on ilmastonmuutokseen sopeutumisessa?* Pysin tarkastelemaan sekä käytännönläheisempiä sosiaalityön asiakastyön että enemmän teoreettisia rakenteellisen sosiaalityön konteksteihin asettuvia ilmastonmuutokseen sopeutumisen keinoja.

Review-tutkimus on synteettinen, kriittinen kokonaiskuvaa tavoitteleva yleiskatsaus tai yhteenveto tietystä aihepiiristä. Se on ei-numeerisessa muodossa olevan aineksen, kuten teorioiden, havaintojen, tulkintojen ja johtopäätösten käsittelyyn sopiva menetelmä. Review-tutkimus on yksinkertaisimmillaan aiempien tutkimusten analyysiä ja analyysin perusteella rakennettua synteesiä. Tutkielmassani pyrin kartoittamaan ja esittelemään kootusti aiheestani tehtyä tutkimusta. Menetelmä rakentuu tutkijan oivallusten ja pohdinnan varaan, joten review-tutkimukselle ei ole olemassa yksiselitteisiä menetelmällisiä ohjeita. Review-tutkimukseen kuuluu paitsi synteettinen vaihe myös aineistonhankinta ja analyysivaihe. (Kallio 2006, 19—21.)

Review-tutkimus voi olla kartoittavaa, kuvailevaa tai selittävää (Kallio 2006, 22). Tutkimukseni on paitsi kartoittavaa ja summaavaa, se myös jossain määrin suuntaa tulevaa tutkimusta, koska ilmastonmuutos aihepiirinä sisältää paljon jossittelua ja tulevaisuuteen katsomista. Sen keskeisimpänä tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä ilmastonmuutoksesta sosiaalityön kontekstissa sekä vahvistaa sosiaalityön asemaa laajemmassa ilmastonmuutoskeskustelussa. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen on kaikkien alojen, myös sosiaalityön, vastuulla. Sosiaalityön tulee hahmottaa omat keinonsa puuttua yhteiseen haasteeseen ja pyrinkin tällä tutkimuksella avaamaan tätä keinovalikoimaa.

3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka

Aineistonhankintavaiheessa luodaan pohja tutkimukselle, joten se on ratkaiseva vaihe tutkimuksen onnistumisen kannalta (Kallio 2006, 23). Tein aineistohakua tutkielmaani

varten Andor, Social Services Abstracts (Proquest), Academic Search Ultimate (Esbcohost) ja Scopus (Elsevier) -tietokannoista. Käytin suomeksi ja englanniksi seuraavia hakusanoja: *sosiaalityö (social work)*, *ilmastonmuutos (global warming)*, *kestävä kehitys (sustainable development)*, *sopeutuminen (adaptation)* ja *resilienssi (resilience)*. Tietokantahakuja tehdessäni käytin sekä lainausmerkkejä että hakusanojen ja -lausekkeiden yhdistämiseen käytettäviä Boolean operaattoreita (AND, OR, NOT) haun rajaamiseksi.

Tutkimuskysymykseeni vastaavaa aineistoa en löytänyt suomen kielellä, joten löytämäni aineisto on kokonaan englanninkielistä. Kaikissa artikkeleissa sosiaalityö ei ole esillä otsikko- ja lyhennelmätasolla, mutta sitä käsitellään kuitenkin tutkimuksessa. Ilmastonmuutos tai kestävä kehitys näkyy aineistossa otsikoissa. Myös sopeutuminen tai resilienssi ovat keskeisinä käsitteinä esillä jo lyhennelmissä tai otsikoissa lähes kaikissa artikkeleista. Aineiston valinnassa käytin seuraavia sisäänottokriteereitä: vertaisarvioitu tieteellinen tutkimusartikkeli, englannin- tai suomenkielinen artikkeli, koko tutkimusteksti on saatavilla verkossa, tutkimus vastaa tutkimuskysymykseen ja aikarajaus tutkimuksen julkaisusta vuoden 2010 jälkeen. Tällaiseen aikarajaukseen päädyin, sillä aiheeni on hyvin ajankohtainen ja tutkimusaihe painottuu joka tapauksessa 2010-luvulle.

Tietokannoista löytämieni artikkelien lyhennelmät luettuani valikoin päättämäni sisäänottokriteerit mielessä pitäen mahdollisimman relevantteja artikkeleita tutkimustani varten. Löysin aluksi tietokannoista tekemilläni hauilla 19 vertaisarvioitua artikkelia, jotka tallensin RefWorks -viitteidenkäsittelyohjelmaan. Luin nämä artikkelit läpi ja lopulta valitsin näistä yhdeksän artikkelia kirjallisuuskatsausta varten edellä mainitsemieni sisäänottokriteerien perusteella. Poissuljin artikkeleita muun muassa siksi, että artikkeli ei ollut vapaasti saatavilla verkossa, artikkeli ei ollut sosiaalityön alalta tai artikkeli ei vastannut tutkimuskysymykseeni. Artikkeleista kolme on australialaisia, kaksi brittiläisiä, kaksi kanadalaisia sekä yksi hollantilainen ja yksi romanialainen. Artikkelit olen listannut tutkielman liitteeksi työn loppuun (ks. LIITE 1).

Tutkimusetiikka ja tutkimuksen uskottavuus liittyvät erottamattomasti yhteen. Tutkijalla on vastuu tutkimuksen vilpittömyydestä ja rehellisyydestä sekä hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150—151). Hyvä tieteellinen käytäntö kattaa kaikki tutkimuksen vaiheet ja läpäisee koko tutkimusprosessin (Kuula 2006, 35). Olen pyrkinyt noudattamaan tutkimusta tehdessäni annettuja ohjeita ja hyvää tieteellistä käytäntöä merkitsemällä lähdeviitteet ja lähteet tarkasti, avaamalla

tutkimusprosessiani mahdollisimman paljon ja avoimesti sekä kirjaamalla tekemäni havainnot ja saamani tutkimustulokset huolellisesti, jotta lukija voi halutessaan tarkistaa tekemäni tulkinnat itse (Tuomi & Sarajärvi 2018, 151). Tiedostan kuitenkin, että tein tutkimusta tehdessäni koko ajan erilaisia valintoja esimerkiksi tausta-aineistoa tai artikkeleja valitessani ja analyysiä tehdessäni. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoon liittyvät tulkinnat ja näkökulmat kehittyvät tutkijan ajattelun edetessä tutkimusprosessin myötä (Kiviniemi 2018, 76).

Läpi koko tutkielmantekoprosessin olen tavoitellut kriittisyyttä ja reflektiota suhteessa tekemiini valintoihin. Ilmastonmuutos on aiheena sensitiivinen ja myös ristiriitoja herättävä. Koen ilmastokriisin aihepiirinä henkilökohtaisesti tärkeäksi. Tästä lähtökohdasta huolimatta olen pyrkinyt tutkielmassani objektiivisuuteen. Objektiivisuuden voidaan ajatella tarkoittavan sitä, ettei tutkija sekoita omia arvostuksiaan, asenteitaan ja uskomuksiaan tutkimuskohteeseen. Omien arvostuksien ja ennakko-olettamuksien tiedostaminen on tärkeää, sillä objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuuden tunnistamisesta. (Eskola & Suoranta 1998, 17.) Puhdasta objektiivista tietoa ei ole olemassa, sillä tutkija päättää tutkimusasetelmasta ymmärryksensä valossa ja siinä mielessä kaikki tieto on subjektiivista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 25). Käytännössä olen pyrkinyt objektiivisuuteen tutkielmaprosessissani pitäytymällä tutkimuskysymyksen ohjaamissa raameissa ja olen esimerkiksi jättänyt henkilökohtaisesti kiinnostavia, mutta tutkimusaiheen käsittelyn kannalta irrallisia ja tarpeettomia tutkimusteemoja pois. Tutkimuskysymys on siis toiminut tutkimuksellisia valintojani ohjaavana tekijänä tutkielmassa ja näin tuonut etäisyyttä prosessiin. Kaikki käyttämäni aineistoartikkelit ovat englanninkielisiä, joten tutkimusetiikkaa tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota myös mahdollisiin käänkövirheisiin ja väärinymmärryksiin, joita on voinut syntyä. Mahdolliset virheet alkuperäislähteiden ymmärtämisessä ovat voineet johtaa siihen, etten ole tavoittanut lähdekirjallisuuden alkuperäistä ajatusta.

3.3 Tutkimusaineiston analyysi

Review-tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esiin aiemman tutkimuksen vahvuuksia, heikkouksia ja aukkokohtia (Kallio 2006, 22). Tutkimusaineiston analyysin toteuttaminen voidaan jakaa neljään kohtaan, joita myös analyysiprosessini seurailee löyhästi. Ensiksi rajataan aihetta, toiseksi aineistoa käydään läpi koodaamalla, kolmanneksi luokitellaan, teemoitellaan ja tyypitellään ja viimeiseksi tehdään yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018,

104—105.) Laadullinen tutkimusote voi olla avoin ja tutkimusvaiheet eivät välttämättä jäsenny selkeästi, vaan lomittuvat toisiinsa ja tällöin aineistonkeruuseen tai tutkimustehtävään liittyvät valinnat ja ratkaisut muotoutuvat vähän kerrallaan prosessin edetessä (Kiviniemi 2018, 76).

Aineiston analysointiin käytin laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmää sisällönanalyysiä ja tarkemmin teemoittelua. Sisällönanalyysissä, joka perustuu päättelyyn ja tulkintaan, edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Teemoittelua voidaan pitää yhtenä sisällönanalyysin muotona. Tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet pyritään löytämään ja erottelamaan tekstimassasta. Tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa vertailemalla avataan tutkimusongelmaa. Teemoittelun onnistumisen kannalta teorian ja empirian välinen vuoropuhelu ja lomittuminen on tärkeää. (Eskola & Suoranta 1998, 174—175.)

Aloitin analyysin tekemisen lukemalla tutkimusaineiston läpi useampaan otteeseen. Ensimmäisellä lukukerralla lähinnä käänsin artikkeleja tulevaa analyysiä varten ja valitsin sisäänottokriteereihin sopivat tutkimusartikkelit tutkimusta varten tietokantahauilla löytämistäni artikkeleista. Sisällönanalyysin ensimmäisenä vaiheena voidaan pitää aineiston pelkistämistä ja rajaamista karsimalla siitä epäolennaisuudet pois tiivistäen aineistoa osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Seuraavilla lukukerroilla suljin pois epäolennaisia kohtia aineistosta. Aineistomateriaalia oli paljon, joten rajasin sitä toistuvasti keskittyen tutkimuskysymykseen. Samalla kirjasin erilliseen tekstitiedostoon ylös jokaisesta aineistoartikkelista tutkimuskysymykseen vastaavat kohdat eli käytännössä poimin artikkeleista kohdat, joissa puhuttiin ilmastonmuutokseen sopeutumisesta.

Seuraavaksi analyysini teossa lomittuivat aineiston koodaaminen ja teemoittelu. Auki kirjoitetusta aineistosta voidaan pelkistämällä etsiä tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Etsin tutkimusaineistostani, joka muodostui tässä vaiheessa aineistoartikkeleista poimituista pätkistä, asioita, jotka liittyvät sosiaalityön keinoihin sopeutua ilmastonmuutokseen. Analyysiä tehdessäni aloin hahmottaa aineistosta, ennako-olettamukseni mukaisesti, paitsi konkreettisia asiakastyön tai ammatillisen sosiaalityön keinoja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, kuten muutostyössä tukeminen, myös vahvan rakenteellisen sosiaalityön näkökulman, joka näkyi esimerkiksi pyrkimyksenä vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Havaitsin aineistosta myös globaaliin sosiaalityöhön näkökulman, johon liittyy esimerkiksi

ruokaturvakysymys. Päätin nostaa globaalin näkökulman omaksi analysoitavaksi teemakseen tai sopeutumisen näkökulmakseen. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään käsitteitä, jotka ovat toisiaan vastaavia ja/tai eroavat toisistaan sekä luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Ryhmittelin ja teemoittelin aineistosta nousseita havaintoja ja huomioita ammatillisen sosiaalityön, rakenteellisen sosiaalityön ja globaalin sosiaalityön näkökulman mukaan. Nämä teemat muodostavat analyysini yläkäsitteet, eli kolme sopeutumisen näkökulmaa, jotka toimivat myös tutkimukseni tuloksina ja näkyvät tulosluvussa alaotsikkotasolla.

Viimeisessä vaiheessa aineistoa käsitteellistetään eli tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan aineistosta ja sen perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämisenä siirrytään alkuperäisestä aineistosta ja sen ilmauksista kielellisiin ilmauksiin ja johtopäätöksiin. Siinä rakennetaan kuvaus alkuperäisestä aineistosta muodostettujen käsitteiden avulla sekä verrataan teoriaa ja johtopäätöksiä alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125.) Syvensin yläkäsitteiden eli sopeutumisen näkökulmien analyysiä haarukoimalla niihin liittyviä yksityiskohtaisia sisältökokonaisuuksia, joita löytyi lopulta kahdeksan. Ammatillisen sosiaalityön näkökulmaan liittyvät sisältökokonaisuudet ovat analyysini perusteella resilienssi, muutostyö ja yhteisötaso. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmaan yhdistin poliittisen vaikuttamisen ja poikkitieteellisyys. Globaalin sosiaalityön näkökulma taas sisältää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, ruokaturvan ja ilmastopoliittikan alateemat eli sisältökokonaisuudet. Linkitin tutkimustani taustoittavan teorian aineistostani tekemiini havaintoihin ja siitä edelleen muodostamiini käsitteisiin. Tarkastelen seuraavaksi saamiani tuloksia ja muodostamiani käsitteitä tarkemmin kolmen sopeutumisen näkökulman kautta. Analyysin tulokset löytyvät taulukoituna tutkielman lopussa olevasta liitteestä. (ks. LIITE 2).

4 KOLME NÄKÖKULMAA ILMASTONMUUTOKSEEN SOPEUTUMISEEN

4.1 Ammatillisen sosiaalityön näkökulma

Tutkimusaineistosta esiin nousevista teemoista ensimmäiseen olen yhdistänyt analyysissäni asiakastyön ja ammatillisen sosiaalityön näkökulmaan liittyviä ilmastonmuutokseen sopeutumisen keinoja. Näitä ovat resilienssin lisääminen, muutostyön tukeminen sekä yhteisötyön keinot ilmastonmuutokseen sopeutumisen tukemisessa.

Resilienssin lisääminen

Aineistossa tuodaan esiin sosiaalityöntekijöiden osaamista ja kykyä havaita heikommassa asemassa olevat ja haavoittuvat asiakasryhmät, jotta tarvittava tuki kohdistettaisiin sitä todella tarvitseville. Ilmastonmuutoksen vaikutuksille, kuten luonnonkatastrofeille, alttiimpia ovat ne, joilla on vähiten taloudellisia ja sosiaalisia resursseja käytettävissä valmistautuakseen äärimmäisiin tapahtumiin, reagoidakseen niihin ja toipuakseen niistä (Mihai 2017, 42). Sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia haavoittuvista ryhmistä, niiden sopeutumiskyvystä, ilmastonmuutoksen sosiaalisista seurauksista, sekä suunnitelmista lisätä yhteisöjen ja yksilöiden resilienssiä (Alston 2015, 361). Aineiston perusteella sosiaalityön panos ilmastonmuutokseen vastaamiseen ja sopeutumiseen sisältää ihmisten voimaannuttamisen, sietokyvyn rakentamisen ja sosiaalisen pääoman kasvattamisen (Alston 2015, 359).

Resilienssin lisääminen myös yhteisön tasolla nousi esiin aineistoartikkeleista. Sosiaalityöntekijät voivat puuttua paikallisiin haavoittuvuuksiin lisäämällä yhteisön resilienssiä. Haavoittuvuuden vähentämiseksi ja resilienssin lisäämiseksi tarvitaan osallistavaa lähestymistapaa ja yhteisön huomioimista. Näin varmistetaan, että tärkeimmät päätökset tekevät ihmiset, jotka ovat haavoittuvammassa asemassa ja joilla voi olla eniten menetettävää vääristä valinnoista ja vastaavasti eniten hyötyä oikeista valinnoista. (Joseph 2017, 1124; Mihai 2017, 40.) Vahvuuksiin perustuva ('strengths based') neuvottelu auttaa yhteisöjä saavuttamaan menestyvämpiä tuloksia sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristöön liittyvän hyvinvoinnin kannalta. Yhteisön vahvuuksien korostaminen vahvistaa niiden resilienssiä ja kykyä löytää resursseja omassa ympäristössään. (Joseph 2017, 1123.)

Asiakkaiden resilienssin lisäämiseen vaikuttaa konkreettisesti myös sosiaalityön koulutuksen sisältö. Sosiaalityöntekijöiden koulutuksessa tulee huomioida tekijöitä, jotka helpottavat positiivista muutosta ja voimistavat heikossa asemassa olevia, jotta he olisivat kestävämpiä epävakaille olosuhteille (Mihai 2017, 45).

Muutostyön tukena

Artikkeleissa painotetaan sosiaalityön roolia muutoksessa tukemisessa. Muutostyö on myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen keskiössä. Sosiaalityöntekijät voivat tukea ammatillista ja yhteiskunnallista muutosta suunnittelemalla kokonaisvaltaisempia lähestymistapoja, jotka vastaavat paremmin ilmastonmuutoksesta aiheutuviin yksilön, perheen ja yhteisön tarpeisiin (Drolet & Sampson 2017, 70). Muutostyössä tukemiseen liittyy myös sosiaalityöntekijöiden puuttuminen ilmastonmuutoksen vaikutuksiin ja luonnonkatastrofeihin ennaltaehkäisevästi ja niitä lieventäen, ei pelkästään jälkitoimiin osallistuminen (Mihai 2017, 45; Joseph 2017, 1124).

Aineistoartikkeleista nousi esiin sosiaalityön merkitys tuettaessa asiakkaita kulutustottumusten muutoksessa, ympäristöystävällisempien käytäntöjen löytämisessä sekä ilmastotoimien esiintuomisessa. Sosiaalialan ammattilaisten rooli yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen tukemisessa korostuu, kun pyritään kestävän kulutuksen ja tuotannon saavuttamiseen. Myös sosiaalityön panos paikallisyhteisöjen vaikutusmahdollisuuksien lisäämisen, koulutuksen ja asianajotoiminnan (advocacy) kautta tulee merkityksellisemmäksi. Näiden toimien avulla voidaan pyrkiä ottamaan vastuuta kestävien lähestymistapojen ja elämäntapojen saavuttamisesta. (Drolet & Sampson 2017, 71.) Useammassa artikkelissa korostettiin sitä, kuinka sosiaalityö voisi johtaa kohti ympäristöystävällisempää sosiaalityön käytäntöä, joka tuo esiin keinoja tehdä työtä kulutustottumusten muuttumiseksi ja käyttää ympäristön kannalta kestävää teknologiaa sekä saada aikaan ilmastotoimia ja edistää sopeutumista vallitsevaan ilmastoon. (Noble 2016, 18; Muchachai & Mushunje 2019, 67).

Yhteisötaso

Sosiaalityöntekijät voivat asiantuntemuksellaan, tietämyksellään ja taidoillaan toimia katalysaattorina muutoksille yhteisöissä (Joseph 2017, 1125). Kollektiivinen toiminta on aineiston mukaan osa sosiaalityön kriittistä lähestymistapaa ja tärkeä tekijä uudistusten saavuttamiseksi sosiaalisesti mukautuvassa ilmastopolitiikassa ja -toiminnassa (Appelby ym. 2017, 88).

Eräissä artikkeleissa tuotiin esiin yhteisön jäsenien kokema tarvetta jakaa tietoa, verkostoitua ja sitouttaa yleisöä lisäämään tietoisuutta ilmastonmuutoksesta ja ympäristöstä (Drolet & Sampson 2017, 68). Yhteisöjä auttaakseen sosiaalityöntekijät voivat pyrkiä lisäämään ilmastonmuutokseen ja kestäväen kehitykseen liittyvää tietoisuutta, sopeutumista ja riskienhallintaa (Joseph 2017, 1118). Tutkimustulokset osoittavat, että ilmastonmuutoksen vaikutukset koetaan paikallisesti, yhteisön tasolla. Yhteisön jäsenet ja asianomaiset kansalaiset ovat kiinnostuneita suunnittelemaan integroidumman ja kokonaisvaltaisemman tavan vastata ja sopeutua muutoksiin, jossa otetaan huomioon sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristöulottuvuudet (Drolet & Sampson 2017, 69).

Yhteisötasoon liittyä myös pohdinta sosiaalityön roolista eri sektorien välisenä ja erilaisia kumppanuuksia rakentavina toimijana. Sosiaalityöntekijät voivat olla lisäämässä yhteisön sopeutumisvalmiuksia tukemalla vapaaehtoistoimintaa (Drolet & Sampson 2017, 70). Alhaalta ylöspäin -lähestymistapa ja näkökulma ilmastonmuutostyöhön antaa yhteisöryhmien ja kansalaisjärjestöjen parissa työskenteleville sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden kehittää sopivia kumppanuuksia asiakkaiden ja yhteisön jäsenten kanssa (Appelby ym. 2017, 88).

4.2 Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma

Toiseen teemaan olen yhdistänyt rakenteellisen sosiaalityön näkökulmaan liittyviä sopeutumistoimia. Analyysini tuloksena liitin poliittisen vaikuttamisen ja tieteidenvälisen yhteistyön keinot ilmastosopeutumisessa tämän teeman alle.

Poliittinen vaikuttaminen

Poliittiseen päätöksentekoon vaikuttaminen on keskeinen rakenteellisen sosiaalityön vaikuttamiskeino. Tähän liittyy ilmastonmuutoksen sosiaalisten vaikutusten huomioiminen ja näkökulman tuominen poliittisten päättäjien tietoisuuteen. Sosiaalityöntekijät voivat kansallisella tasolla ylläpitää keskustelua sosiaalisen näkökulman sisällyttämisessä ilmastopolitiikkaan ja ilmastoennusteisiin, ammatillisten elinten kautta tai suoraan poliittisten päättäjien välityksellä (Alston 2015, 361). Heidän vastuullaan on luoda yhteyksiä paikallishallintoon, virastoihin ja muihin poliittisiin toimijoihin, jotka osallistuvat ilmastonmuutospolitiikan kehittämiseen ja yhteisöjen suunnitteluun (Appelby ym. 2017, 88). Artikkelien perusteella sosiaalityöntekijöiden on yhdessä aluehallintojen ja kuntien kanssa luotava ja pantava täytäntöön kestäväen

kehityksen politiikkaa, joka sisältää kestävästä toimeentuloa koskevan lähestymistavan yksilöiden tukemiseen, heidän kohdatessaan ilmastonmuutoksen aiheuttamia haasteita. Tämä voi edellyttää koulutusta, paikallisia investointeja uuteen teknologiaan ja innovaatioita paikallisen vihreän talouden kehittämiseen. (Drolet & Sampson 2017, 70.)

Tähän liittyy myös se, että sosiaalityöntekijöiden tulisi kiinnittää huomiota poliittiseen suunnitteluun, ympäristönsuojeluun ja yhteisöjen joustavuuden lisäämiseen sekä sopeutumisstrategioiden kehittämiseen (Muchachai & Mushunje 2019, 69). Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen liittyvien sosiaalisten aloitteiden toteuttamiseksi tarvitaan hallitusten välisiä koordinoituja strategioita. Näitä ovat esimerkiksi hallinnon ylätason tarjoama tuki, jotta voidaan tiedottaa ja kouluttaa ihmisiä paikallisilla tasoilla, kansallisen tason ilmastotoimien suunnittelu- ja sääntelykehykset, paremman alueellisen koordinoinnin järjestäminen ilmastoverkostoja muodostamalla sekä rahoituksen kohdentaminen valmiuksien ja resilienssin kehittämiseen. (Appelby ym. 2017, 86.) Sosiaalityöntekijät voivat ottaa kantaa ja vaikuttaa päättäjiin, jotta ilmastonmuutoksen seurausten hallitsemiseksi tarvittavia resursseja ja rahoitusta olisi saatavilla sekä läpinäkyvien ja osallistavien päätöksentekoprosessien puolesta (Drolet & Sampson 2017, 70). Aineistossa tuodaan esiin myös sosiaalityön vastuuta suhteessa nykyisen talousjärjestelmän kritiikkiin osana ilmastonmuutokseen vastaamista. Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulma kyseenalaistaa ja ohjaa irrottautumaan loputtoman talouskasvun pyrkimyksestä, sillä kapitalismin synnyttämien ympäristöä, sosiaalisuutta ja taloutta tuhoavien käytäntöjen haastaminen on välttämätöntä (Noble 2016, 19; Gordon 2017, 149). Uutta poliittista ja taloudellista ajattelutapaa tarvitaan ilmastonmuutoksen vastaamisen näkökulmasta, sillä kapitalismiin liittyvä ympäristön tuhoaminen vahingoittaa planeettaamme ja köyhdyttää monia ihmisiä (Noble 2016, 16).

Poikkitieteellisyys ja yhteistyö

Ilmastonmuutoksen sosiaaliset vaikutukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle ja sosiaalityön rooli ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen keskittyttäessä on ollut vähäinen. Aineistoni perusteella sosiaalityöllä olisi kuitenkin annettavaa näihin toimiin. Sosiaalityöntekijöillä on roolinsa erilaisissa poikkitieteellisissä tutkimusryhmissä, jotka arvioivat kansallisia tilanteita. Näissä työryhmissä sosiaalityöntekijät voivat esimerkiksi tuoda esiin käsityksiä sosiaalisesta ja ympäristöön liittyvästä oikeudenmukaisuudesta ja lisätä tietoisuutta tarvittavista sosiaalityöistä, jotta ihmiset voivat sopeutua ilmastonmuutoksiin ja ympäristökatastrofeihin. (Alston 2015, 361.) Sosiaalityöntekijöiden osallistuminen paikallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin

liittoutumiin luomaan uusia tapoja toimia yhdessä solidaarisuudessa muutoksen eteen, on keskeistä (Drolet & Sampson 2017, 71). Tulisi myös varmistaa, että hallitukset ja muut sidosryhmät tunnustavat, että sosiaalityön ratkaisevan roolin muutosten aikaansaamisessa (Joseph 2017, 1124). Sosiaalityöntekijät voivat rakentaa kumppanuuksia palveluntarjoajien, hallinnon eri tasojen ja sidosryhmien välillä kehittääkseen lyhyen ja pitkän aikavälin strategioita kestävyuden edistämiseksi ja sopeutumisen tukemiseksi (Drolet & Sampson 2017, 70).

4.3 Globaalin sosiaalityön näkökulma

Sosiaalityö voi tukea ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista myös globaalin sosiaalityön tasolla. Tässä näkökulmassa keskitytään analyysini perusteella ruokaturvaan maailmanlaajuisella tasolla, sosiaalisen eriarvoisuuden huomioimiseen ja purkamiseen sekä globaaliin ilmastopolitiikkaan vaikuttamiseen sosiaalityön näkökannasta käsin.

Ruokaturva

Aineistossani ruokaturva ja sen takaaminen näyttävät merkittävänä ja konkreettisena globaalin sosiaalityön haasteena. Ilmastonmuutos aiheuttaa epävarmuutta elintarviketuotantoon ja veden saatavuuteen, maailman väestön kasvaessa nopeasti (Alston 2015, 356) ja yhteys väestönkasvun ja heikkenevän ruoka- ja vesiturvan välillä näyttää selkeältä (Alston 2015, 367).

Teoreettiseen ekososiaalisen sosiaalityön puitteisiin perustuvan sosiaalisesti oikeudenmukaisen ruokajärjestelmän luominen on keskiössä suhteessa sosiaalityön laajempiin muutostavoitteisiin. Globaalilla tasolla sosiaalityö alkaa hitaasti ymmärtää tarvetta ottaa huomioon elintarviketurva. (Gordon 2017, 149—150.) Sosiaalityöntekijöiden rooli liittyy elintarvikopolitiikkaan osallistumiseen ja yhteyksien luomiseen eri sidosryhmiin, jotta ruokaturvasta puhuttaisiin paikallisella ja maailmanlaajuisella tasolla. Ruokaturvaan sisältyy rakenteellista eriarvoisuutta ja eriarvoistavia diskursseja, jotka sivuuttavat kysymyksen ekologisesta kestävydestä ja oikeudenmukaisuudesta. Tällaiset rakenteet voivat lisätä rasismia ja imperialismia, ja sosiaalityön tulisi haastaa niitä samalla kun ruoka ja ravinto nähtäisiin perusihmisoikeutena. Sosiaalityöntekijöiden tulee osallistua mielekkäällä tavalla ruokaturva-asioihin työpaikoilla, paikallisella, kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla. (Gordon 2017, 152.)

Sosiaalityö voi tukea sosiaalisesti oikeudenmukaisen ruokajärjestelmän kehittämistä puhumalla siihen liittyvistä tunnetuista haasteista, kuten hintojen epävakaudesta, elintarvikepulasta ja maankäyttöoikeuden (land-grabbing) viemisestä (Gordon 2017, 154). Globalisaatio muokkaa myös ruokaturvaa, sillä kansainvälistyvät ruokamarkkinat synnyttävät vahvan taloudellisen kannustimen myydä sato, sen varastoimisen sijaan. Tällöin sääolojen vaihdellessa esim. kuivuusjaksot saattavat aiheuttaa kausiluontoista nälkää paikallisyhteisöissä, missä ruokaa aiemmin oli tarjolla. (Alston 2015, 357.)

Proteiinituotannon ja proteiinin saatavuuden, joka liittyy olennaisesti kasvisruokakysymykseen, huomioiminen on aineiston mukaan tärkeä ruokaturvaa koskettava kysymys. Ruokaturvaan oman haasteensa tuo kasvava maailmanlaajuinen keskiluokka, joka muuttaa ruokavalion vaatimuksia etenkin korkeamman proteiinipitoisuuden, ja siten maatalouden ja luonnonvarojen käytön, lisäämiseksi (Alston 2015, 356—357).

Olemassa oleva eriarvoisuus

Aineistoni perusteella ilmastonmuutos korostaa jo haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ja yhteisöjen olemassa olevia haasteita ja haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä kuten sosioekonominen asema, luokka tai sukupuoli. Ekososiaalisen sosiaalityön merkitys liittyy sen kokonaisvaltaisuuteen, mikä antaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden puuttua myös erilaisiin ympäristökriisien taustalla oleviin moniulotteisiin ongelmiin ja kysymyksiin, kuten sukupuolten välinen epätasa-arvo ja köyhyys (Muchachai & Mushunje 2019, 69). On tärkeää erottaa ilmastotapahtumien vaikutukset jo valmiiksi olemassa olevasta sosiaalisesta eriarvoisuudesta, jotta ei tehdä lineaarisia yksinkertaistuksia ja vedetä syy-seuraussuhdetta ilmastokatastrofien ja muista syistä johtuvien sosiaalisten seurausten välille. Aineistosta tulee esiin, kuinka tästä huolimatta ilmastonmuutos lisää merkittävän ja joskus ylivoimaisen lisätaakan haavoittuville väestöryhmille ympäri maailmaa. Eksistentiaalisen kriisin ydin on se, että ilmastonmuutoksella on merkittäviä, mutta epätasaisia vaikutuksia ja että se vaikuttaa jo haavoittuvilla alueilla ja yhteisöissä. (Alston 2015, 356.) Ilmastotapahtumien sosiaalisia vaikutuksia tarkasteltaessa voidaan havaita, että ne paljastavat ja pahentavat nykyistä epätasa-arvoa ja toisaalta, että on olemassa muita tekijöitä, jotka aiheuttavat suuria sosiaalisia ongelmia ympäri maailmaa. (Alston 2015, 358.)

Sukupuolen huomioiminen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmissa ja -toimissa johtaa tehokkaampiin sopeutumistuloksiin. Kuitenkin vasta viime aikoina on kiinnitetty huomiota sukupuoli- ja ilmastokysymyksiin kansainvälisessä keskustelussa. (Kwan &

Walsh 2015, 389). Sukupuolidynamiikasta ja vääristyneistä valtasuhteista johtuen kehittyvissä maatalousvoittoisissa maissa naiset ovat syrjäytyneitä, toimeentulon ja elintarviketurvan kannalta keskeisten resurssien suhteen, mikä vaikuttaa naisten resilienssiin ja hankaliin ilmasto-olosuhteisiin sopeutumiseen (Muchachai & Mushunje 2019, 64). On tärkeää, että sosiaalityön mahdollisuuksia puuttua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin syrjäseutujen naisten toimeentuloon ja ruokaturvaan, kuten sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen, naisten päätöksentekoon osallistumisen edistäminen ja ympäristöystävällisten sopeutumiskäytäntöjen edistäminen on tutkittu. (Muchachai & Mushunje 2019, 69).

Parempi sosioekonominen asema ja poliittinen status vaikuttavat yhteiskunnan tarjoamista sopeutumis- ja tukitoimista hyötymiseen, mikä osoittaa ilmastonmuutoksen ja selviytymisstrategioiden vaikutusten vaihtelevan merkittävästi yksilöiden erilaiset lähtökohdat ja olosuhteet huomioon ottaen (Muchachai & Mushunje 2019, 65). Sosiaalityöllä on hyvät mahdollisuudet osallistua ilmastonmuutoksen vaikutusten arviointiin sekä ilmastonmuutoksen torjunta- ja sopeutumistoimien suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen tunnistamalla syrjäytyneiden ryhmien näkökulmat, joiden ääni on jätetty ilmastotutkimuksen ja -vastatoimien ulkopuolelle (Kwan & Walsh 2015, 395).

Globaali ilmastopolitiikka

Sosiaalisten vaikutusten kannalta merkityksellinen tekijä liittyy aineiston mukaan myös tapaan, jolla ilmastopolitiikkaa kehitetään. Globaalissa ilmastopolitiikassa ilmastonmuutoksen sosiaaliset vaikutukset sivuutetaan ja ilmastonmuutoksen ympäristö- ja talousvaikutuksia tarkastellaan luonnontieteellisestä ja teknisestä näkökulmasta. Keskittymällä luonnontieteellisiin ja teknologisiin ratkaisuihin ilmastonmuutokseen reagoinnissa ei kiinnitetä huomiota kasvavaan sosiaaliseen eriarvoisuuteen ja maailmanlaajuisiin ihmisoikeusloukkauksiin. (Alston 2015, 357—358.)

Sosiaalityön merkityksen säilyttämiseksi sen on myös mukauduttava esiin nouseviin globaaleihin kysymyksiin, jotka vaikuttavat yhteiskunnan kaikkiin osa-alueisiin globaalista paikalliseen (Appelby ym. 2017, 88). Sosiaalityö keskittyy edelleen sosiaalisiin järjestelmiin, joka on johtanut ammatin syrjäytymiseen maailmanlaajuisessa päätöksenteossa ja suunnittelussa ympäristö- ja ilmastohaasteiden ratkaisemiseksi. Sosiaalityön tulisikin muuttaa paradigmaa; ajatella enemmän ympäristöä sekä linkittää vahvemmin sosiaalinen ja ympäristöoikeudenmukaisuus ja tulla tietoisemmiksi ympäristön tilan heikkenemisen vaikutuksista ihmisten hyvinvoinnille. (Alston 2015, 358.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmassani olen vastannut kysymykseen sosiaalityön merkityksestä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Identifioin analyysissäni tutkimusaineistosta kolme pääteemaa ilmastonmuutoksen sopeutumiseen sosiaalityön näkökulmasta: ensimmäiseksi asiakastyön näkökulma, toiseksi rakenteellisen sosiaalityön näkökulma ja kolmanneksi globaalien sosiaalityön näkökulma. Tulosten perusteella voidaan todeta, että sosiaalityöllä on omalta osaltaan keskeinen merkitys ja paljon annettavaa paitsi ilmastonmuutoskeskustellulle myös konkreettisille ilmastotoimille. Ilmastonmuutoksen sosiaalinen näkökulma on jäänyt luonnontieteellisen ja teknisen näkökulman varjoon, vaikka sen huomioiminen onkin olennaista meidän jokaisen kannalta (Peeteers 2012, 287; Alston 2015, 358). Sosiaalityön tulisiikin tuoda aktiivisesti esiin sosiaalista näkökulmaa ilmastokeskusteluun ja -toimiin.

Kärjistetysti voidaan sanoa, että ilmastonmuutos on tärkein sosiaalityöntekijöinä kohtaamamme sosiaalihuoltokysymys, sillä ilmastonmuutos vaikutuksineen uhkaa koko ihmiskunnan olemassaoloa (IPCC 2018). Ellemme tuo parhaita ajattelutapojamme ja ratkaisujamme ilmastonmuutoksen vastaiseen taisteluun, työmme kaikissa muissa meille tärkeissä asioissa on vaarassa olla verrattavissa Titanicin lepotuolien järjestelyyn. (Whitaker 2007; ref. Joseph 2017, 1120).

Sosiaalityön keinot vaikuttaa ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ovat sosiaalityön asiakastyön näkökulmasta lähellä sosiaalityön perustyötä: muutoksessa tukemista, yhteistyötä ja resilienssin kasvattamista. Sosiaalityön tulee olla tukemassa yhteiskunnallista muutosta ja suunnitella sekä yhteisöjen että yksilöiden tarpeisiin vastaavia kokonaisvaltaisia lähestymistapoja. (Drolet & Sampson 2017, 70). Sosiaalityö voi myötävaikuttaa resilienssin kasvattamista sosiaalisen muutoksen varmistamiseksi parantamalla ihmisten valmiuksia ja lisäämällä sosiaalista pääomaa. Oikeudenmukaisen ja kestäväns tulevaisuuden kannalta on ratkaisevaa kehittää sosiaalis-taloudellisia suhteita alhaalta ylöspäin suuntautuvien hankkeiden ja toimenpiteiden avulla. (Peeters 2012, 295.) Voidaankin ajatella, että ilmastokriisin myötä sosiaalityö saa soveltaa juuri sille ominaista muutostyön osaamista (Ranta-Tyrkkö 2017, 132).

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta sosiaalityö pystyy vaikuttamaan ilmastonmuutokseen sopeutumiseen analyysini mukaan sekä poliittisen vaikuttamisen että poikkitieteellisen yhteistyön kautta. Sosiaalityön tehtävänä olisi tuoda poliittisten

päättäjien tietoisuuteen ilmastonmuutoksen sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalityöntekijät voivat pitää yllä keskustelua sosiaalisen näkökulman tuomisesta ilmastoennusteisiin ja -politiikkaan. (Alston 2015, 361). Rakenteellisen sosiaalityön keinolla voidaan peräänkuuluttaa ekososiaalista siirtymää kohti kestävästä yhteiskuntarakennetta taloudellisen paradigman muuttamiseksi pois eriarvoistavasta ja jatkuvaa taloudellista kasvua kohti pyrkivästä talouspolitiikasta. Näin voidaan rakentaa kohtuullista, hyvää elämää kaikille. (Matthies & Närhi 2014, 104.)

Globaali näkökulma on tulosteni perusteella sosiaalityön ilmastonmuutoskeskustelussa tärkeässä asemassa. Yhteinen ilmakehä tarkoittaa yhteistä ja jokaista ihmistä koskevaa globaalia haastetta myös ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa. Väestön kasvu ja elintarviketurva, globalisaatio, talouskriisit sekä merkittävä maailmanlaajuinen poliittinen epävakaus ja konfliktit saavat aikaiseksi sen, että muuttuva ilmasto tuovat epävarmuutta globaaliin tulevaisuuteen (Alston 2015, 357). Globaalissa ilmastokeskustelussa on tärkeää pitää mielessä kuitenkin myös kehittyneiden maiden suurempi vastuu ilmastotoimien toteuttamisessa. Ilmastonmuutokseen reagoimiseksi ei riitä se, että maat hoitavat vain ”oman tonttinsa”. Asenteellisen, institutionaalisen ja teknologisen muutoksen tulee tapahtua etenkin eniten päästöjä aiheuttavissa maissa. Maailmanlaajusten ilmastonmuutoksen hillintätoimien aikaansaamiseksi Suomen on tärkeää olla aktiivinen ja aloitteellinen toimija kansainvälisesti. (Kuusi 2011, 165—166.) Globaali näkökulma tuo esiin sitä, että myös sosiaalityön ja ilmastonmuutoksen kontekstissa paikallinen on globaalia.

Tekemäni kirjallisuuskatsauksen käytännön relevanssi keskittyy ennen kaikkea ongelman ajankohtaisuuden ympärille. Sosiaalityöllä on aineiston perusteella tieteenalana ja käytäntönä runsaasti keinoja ja vahva velvollisuus osallistua ilmastonmuutoksen sopeutumistoimiin, kunhan vain ratkaiseva askel ymmärretään ja uskalletaan ottaa. Sosiaalisesti oikeudenmukainen siirtymä kohti kestävämpää yhteiskuntaa, johon ekososiaalisen sosiaalityön näkökulma istuu hyvin, on tärkeässä asemassa maapallon tulevaisuutta ajateltaessa. Jatkotutkimusta ajatellen näkisin tarpeellisena lisäkonkretian tuomisen sosiaalityön alalla käytävään ilmastonmuutoskeskusteluun. Olisi kiinnostavaa tarkastella sosiaalityön käytännötoimia ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, ja nimenomaan Suomen kontekstissa. Myös ilmastonmuutokseen sopeutussuunnitelmia olisi hyvä tutkia tarkemmin sosiaalialan näkökulmasta sekä Suomen että laajemmin EU:n tasolla.

Olin odottanut, että tutkimuksessani rakenteellisen sosiaalityön näkökulma olisi korostunut vielä enemmän, koska rakenteellisten ilmastotoimien osuus ilmastomuutokseen vastaamisessa on huomattavasti oleellisempi kuin yksilöiden vastuu (Lahikainen 2018, 14). Ilmastomuutoksen sijaan puhun mieluummin ilmastokriisistä, joka sanana kuvaa mielestäni paremmin nykyistä tilannetta. Käyttämässäni taustoittavassa tutkimuksessa ja tutkimusaineistossa puhutaan pitkälti vain muuttuvasta ilmastosta, yksittäisenä ilmiönä. Sen lisäksi nykyään kuitenkin ymmärretään, että käsillämme on ilmastokriisin ohella huomattavasti laajempi ympäristö- ja ekokriisi, johon liittyy esimerkiksi luonnonmonimuotoisuuden hupeneminen. Tätä moninaista eksistentiaalista kriisiä ei voida ratkaista yksittäisillä teoilla vaan ratkaisuun tarvitaan kaikkien alojen ja toimijoiden panosta (Dominelli 2012; Alston 2015, 356). Näkisin, että kriisin akuuttiuden vuoksi meillä ei ole sosiaalityöntekijöinä mitään menetettävää kokeiltaessa radikaalejakin keinoja ilmastomuutoksen vaikutuksiin puuttumiseen. Vaikka käytännön sosiaalityö onkin paikoin syrjäyttänyt huomion sosiaalisen eriarvoisuuden torjunnasta, sosiaalityön suoraa yhteyttä aktivismiin, sen varhaisista vaiheista alkaen, ei pidä unohtaa (Gordon 2017, 157). Mielestäni esimerkiksi kansainvälisen ympäristöliikkeen Elokapinan (Extinction Rebellion) toiminta voidaan nähdä vahvasti sosiaalityön arvojen mukaisena. Sosiaalityöntekijöillä, kuten kaikilla muillakin vastuullisilla kansalaisilla, on velvollisuus vähentää ilmastomuutoksen aiheuttamia haittoja ja olla solidaarinen niitä ihmisiä kohtaan, joihin ilmastomuutos vaikuttaa eniten. Tähän Elokapina tarjoaa mallin, joka vaatii rakenteellista muutosta, ja on jo osoittanut, että se voi vaikuttaa muutokseen. (Booth 2019, 260.)

Toivoa ilmastokeskusteluun tuo EU:n tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2050 mennessä, Kiina maailman suuripäästöisimpänä maana ilmoitti syyskuussa 2020 pyrkivänsä hiilineutraaliksi vuoteen 2060 mennessä ja Yhdysvallat on palaamassa takaisin Pariisin ilmastopöytäkirjaan (Nyroos 2021). Uskon, että ilmastokriisi on voitettavissa yhdessä, yhdenmukaisilla ja tarvittaessa radikaaleillakin rakenteellisilla uudistuksilla. Koronaviruspandemian hillitsemisen myötä on havaittu, kuinka nopeasti ihmiskunta pystyy halutessaan toimimaan. Ehkä nopeat ja tehokkaat toimet ilmastomuutokseen vastaamiseksi eivät ole mahdottomia. Vaikka ilmastomuutos onkin kaiken muutos, se ei ole kaiken loppu. BIOS -tutkimusyksikön viesti on lohdullinen: nykyistä tyydyttävämpi ja merkityksellisempi elämä on mahdollista saavuttaa aineellisen kulutuksen vähenemisestä huolimatta panostamalla kestävään, aineettomaan hyvinvointiin ja sosiaalisiin suhteisiin (BIOS 2019b).

LÄHTEET

- BIOS (2019a) Ekologinen jälleenrakennus. BIOS <https://eko.bios.fi/> Viitattu 20.1.2021.
- BIOS (2019b) Kulutuksen vähentäminen – vaatimus ja vastareaktio. BIOS <https://bios.fi/kulutuksen-vahentaminen-vaatimus-ja-vastareaktio/> Viitattu 30.1.2021.
- Booth, Ella (2019) Extinction rebellion: Social work, climate change and solidarity. *Critical and Radical Social Work*. 2019;7(2):257-261.
- Dominelli, Lena (2012) *Green Social Work. From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Drolet Julie L. & Sampson Tiffany (2017) Addressing climate change from a social development approach: Small cities and rural communities' adaptation and response to climate change in British Columbia, Canada. *International Social Work*. 2017;60(1):61-73.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Evans, Simon; Hills, Sarah & Orme, Judy (2012) Doing More for Less? Developing Sustainable Systems of Social Care in the Context of Climate Change and Public Spending Cuts. *British Journal of Social Work* 2012;42, 744–764.
- Gray, Mel; Coates, John & Hetherington, Tiani (2013) *Conclusion Teoksessa Gray, Mel; Coates, John & Hetherington, Tiani (toim.) Environmental Social work*. New York: Routledge.
- Harrikari, Timo; Lunabba, Harry ja Mänttari - van der Kuip, Maija (2020) Ilmasto muuttuu ja muuttaa maailmaa – mutta muuttuuko sosiaalityö? *Sosiaalityön tiedeblogi* 12.2.2020 <https://sosiaalityontiedeblogi.home.blog/2020/02/12/ilmasto-muuttuu-ja-muuttaa-maailmaa-mutta-muuttuuko-sosiaalityo/> Viitattu 5.11.2020.
- IASSW (2005) Global definition of social work. IASSW <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> Viitattu 15.1.2021.
- Ilmastolaki (609/2015) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150609#Pidp447237504> Viitattu 5.11.2020.
- IPCC (2018) Global warming of 1.5°C An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change. IPCC: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/07/SR15_SPM_version_stand_alone_LR.pdf Viitattu 8.12.2020.
- IPCC (2014) *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Pachauri, Rajendra, K. & Meyer, Leo (toim.). Geneve: IPCC. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf Viitattu 12.12.2020.
- IPCC (2012) *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Field, Christopher B.; Barros, Vincente; Stocker, Thomas S.; Qin Dahe; Dokken, David Jon; Ebi, Kristie E.; Mastrandrea, Michael D.; Mach, Katharine J.; Plattner, Gian-Kasper; Allen, Simon K.; Tignor, Melinda; and Midgley, Pauline M. (toim.) Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/SREX_Full_Report-1.pdf Viitattu 16.1.2021.
- IFSW (2014) *Globalisaatiota ja ympäristöä koskeva julkilausuma*. <https://www.ifsw.org/globalisation-and-the-environment/> Viitattu 5.1.2021.
- Joseph, Debra D. (2017) Social work models for climate adaptation: The case of small islands in the Caribbean. *Regional Environmental Change*. 2017;17(4):1117-1126.
- Järvensivu, Paavo; Toivanen, Tero; Váden, Tere; Lähde, Ville; Majava, Antti, & Eronen, Jussi T. (2018). *Governance of Economic Transition: Invited background document for Global*

Sustainable Development Report 2019. BIOS. http://bios.fi/bios-governance_of_economic_transition.pdf Viitattu 31.1.2021.

Kaartinen, Miina (2020) Kaiken muutos on myös sosiaalityön muutos. Globaali sosiaalityö -blogi. 17.3.2020. <https://www.globaalisosiaalityo.org/2020/03/> Viitattu 5.11.2020.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus*. 2/2006, 18—28.

Kantola, Anu & Kuusela Hanna (2019) *Huipputuloiset – Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.

Kettunen, Iina (2017) Ilmastonmuutos ja sosiaalityö. *Talentia-lehti* (1/2017) <https://www.talentia-lehti.fi/ilmastonmuutos-ja-sosiaalityo/> Viitattu 11.10.2020.

Kiviniemi, Kari (2018) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 68-84.

Kohl, Johanna (2011) Ilmastonmuutoksen sosiaaliset vaikutukset. Teoksessa Virtanen, Anne & Rohweder, Liisa (toim.) *Ilmastonmuutos käytännössä: hillinnän ja sopeutumisen keinoja*, Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 189–210.

Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kuusi, Osmo (2011) Ilmastonmuutos ja globaalit yhteiskunnalliset tulevaisuusvaihtoehdot. Teoksessa Virtanen, Anne & Rohweder, Liisa (toim.) *Ilmastonmuutos käytännössä: hillinnän ja sopeutumisen keinoja*, Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 163-188.

Lahikainen, Lauri (2018) *Individual responsibility for climate change: A social structural account*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Maa- ja metsätalousministeriö (2014) Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelma 2022 Valtioneuvoston periaatepäätös 20.11.2014. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö https://mmm.fi/documents/1410837/1516663/2014_5_Ilmastonmuutos.pdf/1716aa768005-4626-bae0-b91f3b0c6396 Viitattu 11.10.2020.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) "Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä". Teoksessa *Rakenteellinen sosiaalityö*. (toim.) Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana. EU: UNIPress, 87—116.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2018) *Johdanto: Ekososiaalinen transiitio, kestävyiden kysymykset ja suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa*. (toim.) Matthies, A-L ja Närhi, K. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mayer, Minna; Manu, Samuli; Siltanen, Kirsi; Nurminen, Marko; Talvitie, Jere; Haanpää, Susanna & Smith Chris (2020) *Ilmastonmuutos ja sosiaali- ja terveyssektori*. Helsinki: SOSTE Suomen Sosiaali- ja terveys ry. <https://www.soste.fi/wpcontent/uploads/2020/06/SOSTE-julkaisu-2020-Ilmastonmuutos-ja-sosiaali-ja-terveyssektori.pdf> Viitattu 11.10.2020.

Nyroos, Samuli (2021) *Loppu lähenee – Koronapandemia voi aikaistaan öljyn kysyntähuippua ja tuotannon supistumista*. Suomen Kuvalehti 3/2021. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/talous/oljyn-loppu-lahenee-korona-aikaistamassa-kysyntahuippua-mutta-taydellista-muutosta-tarvitaan-yha/> Viitattu 23.1.2021.

Närhi, Kati (2015) Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä. *Janus* 23:3, 322–328.

Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Conceptual and historical analysis of ecological social work. In McKinnon, Jennifer & Alston, Margaret (toim.) *Ecological social work: toward sustainability*. Palgrave Macmillan, 21-38.

Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2001) What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Närhi Kati & Ward, Dave (toim.) *The eco-social approach in social work*. Jyväskylä: SoPhi, 16-53.

Pariisin sopimus. (2015) Yhdistyneet Kansakunnat.
https://ym.fi/documents/1410903/38439968/paris_agreement_english_-B334B5EC_B697_4C03_8F06_D42B87AA76E6-118495.pdf/94eab5f2-7216-6feb-ea6a-ddc7516ab3dc/paris_agreement_english_-B334B5EC_B697_4C03_8F06_D42B87AA76E6-118495.pdf?t=1603260053768 Viitattu 3.1.2020.

Patomäki, Heikki (2003) Problems of Democratizing Global Governance. Time, Space and the Emancipatory Process'. *European Journal of International Relations* 9: 358–369.

Peeters, Jef (2012) The place of social work in sustainable development: Toward ecosocial practice. *International journal of social welfare*, 2012-07, Vol.21 (3), p.287-29

Porter, Michael E.; Stern, Scott & Green Michael (2017) Social progress index 2017. Social progress imperative.
<https://www.socialprogress.org/static/20d068d269a282c3edfd41e1a1b3b7d2/2017-social-progress-index.pdf> Viitattu 22.1.2021.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2017) Sosiaalityön tulevaisuuden etiikka epävarmuuden ja ympäristökriisien maailmassa. Teoksessa Enroos, Rosi; Ranta-Tyrkkö Satu & Mäntysaari, Mikko (toim.) Mielekäs tutkimus – näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Tampere University Press, 113–138.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2018) Tulevat ilmastot ja sosiaalityön etiikka. *Alusta: New Social Research at Tampere University*. <https://alusta.uta.fi/2018/11/02/tulevat-ilmastot-jasosiaalityon-etiikka/> Viitattu 6.11.2020.

Ruosteenoja, Kimmo (2011) Miten ja miksi ilmasto muuttuu? Teoksessa Virtanen, Anne & Rohweder, Liisa (toim.) Ilmastomuutos käytännössä: hillinnän ja sopeutumisen keinoja, Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 69–108.

Ruuhela, Reija (2010) Ilmastomuutoksen ja ilmastopolitiikan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Julkaisussa Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, (toim.) Hyvinvointi ilmastomuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 54–59.

Talentia (2017) Ilmastomuutos ja sosiaalityö. *Talentia-lehti* 1/2017 <https://www.talentia-lehti.fi/ilmastonmuutos-ja-sosiaalityo/> Viitattu 11.10.2020.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Virtanen, Anne (2011) Mitä ilmastomuutos merkitsee ja mitä tulisi tehdä. Teoksessa Virtanen, Anne & Rohweder, Liisa (toim.) Ilmastomuutos käytännössä: hillinnän ja sopeutumisen keinoja, Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 19–42.

Whitaker, Bill (2007) A social worker grandfather thinks about global warming. *The New Social Worker* 14(2):4

Liite 1. Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto

Alston, Margaret (2015) Social work, climate change and global cooperation. *International Social Work*. 2015;58(3):355.

Australialainen artikkeli käsittelee sitä, miten sosiaalityö ja globaali sosiaalityönyhteisö voivat vastata ennakoiden ilmastonmuutoksen ja siitä johtuvien ympäristökatastrofien vaikutuksiin.

Appleby, Karen; Bell, Karen; & Boetto, Heather (2017) Climate change adaptation: Community action, disadvantaged groups and practice implications for social work. *Australian social work*. 2017;70(1):78-91.

Australialaisessa artikkelissa tutkitaan yhteisötason toimia suhteessa ilmastonmuutoksen sosiaalisiin sopeutumiskeinoihin, jotka on suunnattu haavoittuvassa asemassa oleville kansalaisille, erityisesti ikääntyneille.

Drolet, Julie Lynne & Sampson, Tiffany (2017) Addressing climate change from a social development approach: Small cities and rural communities' adaptation and response to climate change in British Columbia, Canada. *International Social Work*. 2017;60(1):61-73.

Kanadalainen artikkeli esittelee ilmastonmuutosta, katastrofeja ja kestävästä kehityksestä koskevan tutkimuksen tuloksia, jotka esittelevät kuuden Länsi-Kanadassa sijaitsevan yhteisön jäsenten erilaisia näkökulmia ja asenteita ilmastonmuutokseen sekä tarkastellaan sosiaalisen kehityksen roolia ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja siihen reagoimisessa.

Gordon, Holly, L (2017) Climate change and food: A green social work perspective. *Critical and Radical Social Work*. 2017;5(2):145-162.

Brittiläisessä artikkelissa tutkitaan tuotanto- ja elintarvikkeiden kulutusta suhteessa ilmastonmuutokseen sosiaalityön näkökulmasta.

Joseph, Debra, D (2017) Social work models for climate adaptation: The case of small islands in the Caribbean. *Regional Environmental Change*. 2017;17(4):1117-1126.

Hollantilaisessa artikkelissa keskitytään siihen, miten sosiaalityö pystyy Karibiassa sijaitsevilla saarivaltioissa edistämään kestävästä kehityksestä sekä parantamaan yhteisön perinteisten selviytymisstrategioiden tehokkuutta.

Kwan, Crystal & Walsh, Christine, A. (2015) Climate change adaptation in low-resource countries: Insights gained from an eco-social work and feminist gerontological lens. *Int Soc Work*. 2015;58(3):385-400.

Kanadalaisen artikkelin tarkoituksena on nostaa kansainvälisen sosiaalityön tietoisuuteen ja tutkimusalueeksi ilmastonmuutoksen sopeutumistoimia erityisesti pien- ja omavaraisviljelijöiden parissa sekä tutkia sitä, miten ekososiaalisen sosiaalityön ja feministisen gerontologian näkökulmia voidaan soveltaa pyrittäessä tunnistamaan mahdollisia haavoittuvuuksia liittyen sopeutumistietojen, -käytäntöjen ja -tekniikoiden saavutettavuuteen.

Mihai, Anca (2017) Implications of social work intervention in disasters determined by natural causes. *Revista de Asistentă Socială*. 2017(1):39-47.

Romanialainen artikkeli tutkii sosiaalityöntekijöiden keinoja puuttua ympäristökatastrofien hallintaan sekä kannustaa paikallistasolla katastrofeihin valmistautumiseen ja ennaltaehkäiseviin toimiin.

Muchacha, Munyaradzi & Mushunje, Mildred (2019) The gender dynamics of climate change on rural women's agro-based livelihoods and food security in rural Zimbabwe: Implications for green social work. *Critical and Radical Social Work*. 2019;7(1):59-72.

Brittiläisen artikkelin mukaan ilmastonmuutoksen vaikutukset eivät ole sukupuolineutraaleja. Artikkelissa tutkitaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia maaseudun naisten maatalouteen perustuvaan toimeentuloon ja elintarviketurvaan Zimbabwessa.

Noble, Carolyn (2016) Green social work – the next frontier for action. *Social Alternatives*. 2016;35(4):14-19.

Australialainen artikkeli tarkastelee ilmastonmuutoksesta johtuvia kasvavia vaikutuksia maapallon ympäristön ja luonnon kestävyteen sekä sosiaalityön haastetta luoda uskottava ja kestävä ammatillinen vastaus tähän ongelmaan.

Liite 2. Analyysin tulokset taulukoituna

Tutkimuskysymys	Sopeutumisenäkökulmat	Sisältö
Mikä merkitys sosiaalityöllä on ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ?	Ammatillisen sosiaalityön näkökulma	Resilienssi
		Muutostyö
		Yhteisötaso
	Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma	Poliittinen vaikuttaminen
		Poikkitieteellisyys
	Globaalin sosiaalityön näkökulma	Sosiaalinen oikeudenmukaisuus
		Ruokaturva
		Ilmastopolitiikka